

TOT SEGUINT L'ARXIDUC

«Sa Altesa Imperial i Reial, el Sereníssim Senyor Arxiduc d'Austria, Lluís Salvador d'Habsburg-Lorena i de Borbó, fill del Gran Duc de Toscana, Leopold II, i de Maria Antònia de Borbó Dues Sicílies, nebot de l'Emperador Francesc-Josep d'Austria i cosí del Rei Alfons XIII d'Espanya, era un home gras, brut i tranquil».

D'aquesta manera comença Baltasar Porcel un dels capítols del seu llibre *A totes les Illes*. Il·lustre personatge aquest, instal·lat en la mitologia dels illencs, que arribà a Mallorca un dia de l'any 1867 i s'instal·là pels següents quaranta anys, fugint d'una família i d'una cort --la dels Habsburg i la vienesa-- agnitzants i que moririen definitivament amb la Primera Guerra Mundial.

Moltes coses es contenen d'aquest *senyor s'Arxiduc* com li deien els pagesos de les muntanyes de Valldemossa, on comprà finques, arreglà camins de carboners, construí refugis i miradors, prohibí la caça i la tala de qualsevol arbre dins les seves propietats i, fins i tot, diuen que preferia les pageses a les marqueses. Tot això confirma com estimava aquestes terres.

Quan l'Arxiduc arribà a les Illes, aquestes eren molt diferents a com són avui en dia. Les murades envoltaven Ciutat, com una faixa inútil després de la conquesta d'Argel trenta anys abans. Els transports dins les Illes eren escassos, feixucs i llarguíssims. Les comunicacions amb el continent i entre les Illes més escasses encara i els pobles i les viles dormien un somni de segles, pagès, tancat i petit. I aquestes Illes són les que retrata l'Arxiduc a la seva obra.

Die Balearem in Wort un Bild (Les Balears en la paraula i el dibuix) és un descomunal treball d'investigació de nou toms, escrits en alemany, que abraça tots els aspectes geogràfics, naturals i socials de les Balears de finals del segle XIX (el primer tom aparegué sols dos anys després de la seva arribada, al

1869 a Leipzig i el darrer vint-i-un anys després).

Centenars de dibuixos acompanyen el text: d'eines de treball, d'auells, d'animals domèstics, de personatges reals agafats com a arquetipus --jove maonés, dona de Ciutadella, vell pagès...-- i, sobre tot, de paisatges ciutadans, rurals, costers, muntanyencs; tota la geografia illenca fou dibuixada per la mà de l'Arxiduc, una mà amb exactitud quasi fotogràfica. Vet aquí el motiu d'aquest article.

Un grup de mestres del CEP d'Eivissa --orientats i guiats pel Sr. Joan Marí i Cardona, estudiós de la història i la cultura de les Pitiüses i preocupat per trobar els llocs i els camins per on passà l'Arxiduc en les seves excursions per Eivissa i

Santa Ponça en temps de l'Arxiduc

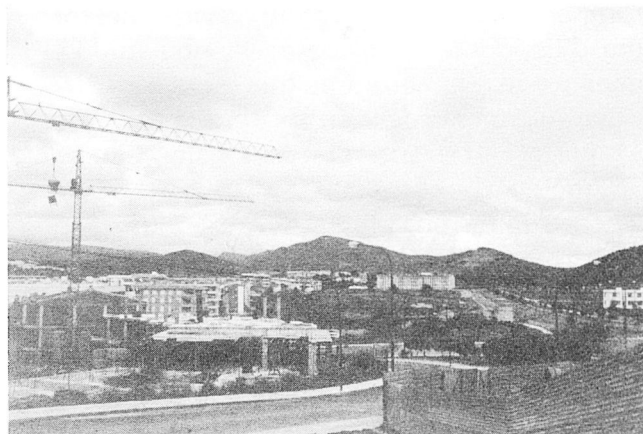
Formentera-- intentàrem fotografiar el lloc exacte que l'Arxiduc dibuixà per tal de poder comparar i veure què queda i què ha canviat d'aquelles antigues Pitiüses.

Ara, l'autor d'aquest article intenta continuar la tasca a Mallorca i Menorca, tasca que ha resultat una activitat gratificant i absorbent i que, pensa, pot esser ben aprofitable pedagògicament. Estudiant el *Die Balearen* es poden preparar sortides als llocs on l'Arxiduc va dibuixar, passetjar pels camins que ell va seguir o simplement passar diapositives dels seus dibuixos i dels llocs tal com són avui en dia.

Si això es fa, es podran dur més d'una sorpresa, com l'extraordinària fidelitat dels dibuixos amb la realitat, ja que es reconeixen les montanyes, els camins, les cases i, fins i tot, els arbres (com el garrover de la plaça de Sant Carles de Peralta a Eivissa, dibuixat cent-trenta anys més jove que com jo el vaig fotografiar); hi ha també, petitíssims errors que més que motiu de confusió són al·licients, com les dues finestretes superiors que apareixen al dibuix de l'església de Sineu, quan, en realitat, tan sols n'hi ha una.

Es pot observar l'absoluta, brutal modificació del paisatge de les zones costaneres, com Sant Antoni de Portmany o Figueretes a Eivissa, Sant Francesc a Formentera, Santa Ponça --solitària possessió en la immensitat d'una vall costanera-- o Peguera a Mallorca i Santa Galdana o Binissafúller a Menorca. També, però, es troben llocs que han restat immutables en el temps, com Sant Llorenç de Balàfia, parròquia eivissenca a la qual és difícil diferenciar el dibuix de l'Arxiduc de la fotografia recent, o el paisatge des del pont dels Anglesos del Mercadal: el mateix bouer, les mateixes tanques, la mateixa aigua que baixa pel torrent...

La recerca del lloc exacte des d'on es va fer el dibuix és sovint difícil, s'han de prendre com a referència la posició relativa de les muntanyes amb les cases i els pobles o la perspectiva de les façanes de les esglésies i els palaus, perquè, a vegades, s'ha construït una casa o un xalet en el lloc exacte on l'Arxiduc s'aturà a dibuixar i n'és impossible la perspectiva

Santa Ponça en l'actualitat

idèntica --com passa a la làmina de Montuïri o la d'Alaior-- o han sembrat un arbre que impideix la visió que tingué l'Arxiduc des del mateix punt --com passa al Monestir de Cura o a la plaça de l'Almòina a la Seu--, però quan es reconeix el lloc exacte amb la perspectiva idèntica s'experimenta una sensació d'atemporalitat i de complicitat difícil de descriure.

Jaume OLIVER FIOI

Nota: PISSARRA ha volgut divulgar aquest treball perquè pensa, com el mateix autor, que pot esser una eina interessant per conèixer millor les profundes transformacions sofertes per les nostres illes. Ens ha estat impossible d'incloure-hi totes les dades, planells, etc. necessàries, per la qual cosa us ressenyan l'adreça i el telèfon de l'autor, que us pot proporcionar més informació:

Jaume Oliver Fiol, carrer de Ramon Llull, 4 Lluçmajor.
Telèfon 662663.